

KIỂM TRA CHẤT LƯỢNG SẢN PHẨM, HÀNG HÓA - Những khó khăn cần tháo gỡ

TS TRẦN QUỐC TUẤN

Cục trưởng Cục Quản lý CLSPHH

Tại Hội thảo tổng kết 10 năm hoạt động kiểm tra chất lượng sản phẩm hàng hóa (CLSPHH) do Cục Quản lý CLSPHH (thuộc Tổng cục Tiêu chuẩn Đo lường Chất lượng, Bộ Khoa học và Công nghệ - KH&CN) tổ chức, các chuyên gia nhận định: bên cạnh những kết quả đạt được, góp phần quan trọng trong việc lành mạnh hóa hoạt động kinh doanh và bảo vệ người tiêu dùng, hoạt động kiểm tra CLSPHH còn nhiều hạn chế, rất cần sự quan tâm của các cấp, các ngành và sự phối hợp tích cực từ phía doanh nghiệp...

Kiểm tra CLSPHH là một trong những chức năng quan trọng của công tác quản lý nhà nước về CLSPHH. Đây là hoạt động kiểm tra có tính pháp lý - kỹ thuật, không giống như một hoạt động kiểm tra hành chính thông thường. Hoạt động này được dựa trên nền tảng cơ sở pháp lý vững chắc, đó là hệ thống các văn bản quy phạm pháp luật và hệ thống tổ chức bộ máy đủ mạnh. Bên cạnh đó còn phải có cơ sở vật chất kỹ thuật, trang thiết bị, phương tiện cần thiết...

Vai trò quan trọng của hoạt động kiểm tra CLSPHH được thể hiện ở chỗ: đảm bảo và nâng cao CLSPHH; ngăn chặn hàng kém chất lượng, hàng hóa mất an toàn, hàng giả trong sản xuất, nhập khẩu, lưu thông; bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của người tiêu dùng, của doanh nghiệp sản xuất kinh doanh chân chính (đây là một trong những ý nghĩa quan trọng nhất, có ảnh hưởng sâu rộng tới mọi mặt của đời sống xã hội); tạo môi trường cạnh tranh lành mạnh, bình đẳng trước pháp luật về CLSPHH và thúc đẩy các doanh nghiệp phát triển sản xuất kinh doanh.

Với ý nghĩa đó, trong 10 năm qua, hoạt động này luôn nhận được sự quan tâm, đầu tư của Nhà nước. Tuy nhiên, so với yêu cầu thực tiễn hiện nay thì còn nhiều khó khăn, rất cần sự vào cuộc và chung sức

của các cấp, các ngành, sự phối hợp tích cực của các doanh nghiệp.

Thực trạng còn nhiều bất cập

Tại Hội thảo tổng kết 10 năm thực hiện công tác kiểm tra CLSPHH (tổ chức cuối tháng 12.2014), các chuyên gia, nhà quản lý tham dự Hội thảo đều thống nhất cho rằng, bên cạnh những kết quả đạt được, công tác này còn nhiều hạn chế, bất cập, chưa đáp ứng được yêu cầu sản xuất kinh doanh, thể hiện ở chỗ:

Thứ nhất, số lượng cơ sở, mặt hàng, lô hàng được kiểm tra hàng năm còn rất hạn chế, chỉ chiếm khoảng 2,5% tổng số cơ sở sản xuất kinh doanh sản phẩm, hàng hóa nhóm 2 (hàng hóa có nguy cơ gây mất an toàn do Bộ KH&CN quản lý) cần phải kiểm tra. Theo kết quả tổng điều tra năm 2012 của Tổng cục Thống kê, cả nước có 341.601 doanh nghiệp, trong đó có khoảng 40.000 doanh nghiệp kinh doanh sản phẩm, hàng hóa nhóm 2 (chỉ riêng mặt hàng xăng dầu có khoảng 13.000 cửa hàng). Như vậy, số lượng cơ sở kinh doanh hàng hóa nhóm 2 chưa được kiểm tra hàng năm còn rất nhiều. Cơ quan nhà nước, người tiêu dùng vẫn đang phải tin vào việc công bố, sự trung thực và đạo đức kinh doanh của doanh nghiệp. Trên thực tế, nhiều doanh nghiệp khi đăng

ký, chứng nhận hợp quy thì sản phẩm đảm bảo phù hợp quy chuẩn nhưng hàng hóa đưa ra lưu thông lại không đạt quy chuẩn. Ví dụ, trong giai đoạn từ 2009 đến 2014, Cục Quản lý CLSPHH đã kiểm tra tại 408 cơ sở kinh doanh mũ bảo hiểm (MBH), kiểm tra nhãn và dấu hợp quy CR tại hiện trường 3.412 mẫu MBH, trong đó đạt yêu cầu về nhãn và CR là 2.933 mẫu (bằng 85,9%), vi phạm về nhãn và CR là 479 mẫu (bằng 14,1%) số mẫu được kiểm tra. Lấy mẫu thử nghiệm 155 mẫu, trong đó đạt yêu cầu 63 mẫu (chiếm 40,6%), không đạt 92 mẫu (chiếm 59,4%). Phát hiện 124 cơ sở vi phạm chất lượng và nhãn (30,4% số cơ sở được kiểm tra). Như vậy, số lượng các cơ sở được kiểm tra rất ít và số lượng vi phạm còn rất nhiều.

Thứ hai, công tác xử lý vi phạm còn hạn chế, bất cập về thẩm quyền, hình thức và mức độ xử lý. Hiện tại, các vi phạm về CLSPHH do cơ quan kiểm tra chất lượng ngành KH&CN từ trung ương đến địa phương phát hiện được thì chỉ có thẩm quyền tạm dừng sản xuất, lưu thông, công bố thông tin trên các phương tiện thông tin đại chúng, chuyển hồ sơ cho các cơ quan khác có thẩm quyền để xử phạt. Trên thực tế, những vụ việc vi phạm phát hiện được khi chuyển cho cơ quan khác, như Thanh tra Sở KH&CN, Quản lý thị trường thì cơ quan kiểm tra không nhận được thông tin về vụ việc có được xử lý hay không, xử lý như thế nào, do đó không đảm bảo được tính nghiêm minh, kịp thời và hiệu lực của công tác quản lý nhà nước về chất lượng. Riêng năm 2014, Cục Quản lý CLSPHH đã chuyển hồ sơ các vụ vi phạm chất lượng MBH, xăng dầu... tới Thanh tra Sở KH&CN Vĩnh Phúc, Quảng Bình; Chi cục Quản lý thị trường Hà Nội, Kiên Giang, Ninh Thuận, Bình Thuận, Lào Cai, Thanh Hóa... để xử phạt vi phạm hành chính nhưng đến nay mới chỉ nhận được thông tin xử lý 3 trường hợp vi phạm về MBH, an toàn vệ sinh thực phẩm.

Thứ ba, cơ sở vật chất, trang thiết bị phục vụ hoạt động kiểm tra CLSPHH còn nhiều hạn chế. Mặc dù đã được đầu tư một số trang thiết bị kiểm tra nhanh và hàng năm Cục Quản lý CLSPHH được cấp một lượng kinh phí cho hoạt động đặc thù nhưng so với yêu cầu công tác kiểm tra hiện nay vẫn chưa đáp ứng được: thiếu các trang thiết bị kiểm tra sàng lọc, phát hiện nhanh dấu hiệu vi phạm về chất lượng hàng hóa trên thị trường (thiếu các trang thiết bị kiểm tra nhanh độc tố trong đồ chơi trẻ em, hàng tiêu dùng...; thiếu phương tiện đi lại phục vụ cho các

đoàn kiểm tra liên ngành do Cục chủ trì; thiếu kinh phí hoạt động đặc thù phục vụ kiểm tra như mua mẫu, thử nghiệm, thông tin, tuyên truyền, hội thảo về công tác kiểm tra CLSPHH...

Thứ tư, về chế độ báo cáo: báo cáo từ các cơ quan kiểm tra địa phương không kịp thời, không theo biểu mẫu hướng dẫn, khó khăn cho việc tổng hợp báo cáo tình hình và kết quả kiểm tra chất lượng trên phạm vi cả nước. Công tác này là hoạt động nghiệp vụ đơn giản, nhưng lại rất quan trọng trong việc cập nhật thông tin, tuy nhiên nó lại không được chú trọng đúng mức, dẫn đến thiếu thông tin, số liệu để xử lý và tổng hợp.

Thứ năm, công tác thông tin, tuyên truyền trên các phương tiện thông tin đại chúng còn hạn chế bởi thiếu kinh phí tuyên truyền, bởi sự thận trọng trong việc thực hiện quy định về cung cấp thông tin, dè dặt trước những vấn đề nóng của xã hội.

Sở dĩ còn rất nhiều tồn tại nêu trên là do nhận thức về vai trò và tầm quan trọng của công tác quản lý CLSPHH có nơi, có lúc còn hạn chế, dẫn đến đầu tư cho công tác này còn dè dặt. Ngoài ra, phải kể đến năng lực của một bộ phận cán bộ, công chức làm công tác kiểm tra CLSPHH còn hạn chế, chưa nhạy bén trong việc nắm bắt và xử lý thông tin về CLSPHH trên thị trường. Hệ thống văn bản quy phạm pháp luật về kiểm tra, xử lý vi phạm về CLSPHH chưa đồng bộ. Ý thức chấp hành của một bộ phận doanh nghiệp chưa nghiêm túc, dẫn đến tình trạng sản phẩm khi chứng nhận đạt chất lượng nhưng khi đưa ra thị trường lại không đạt chất lượng, trong khi cơ quan kiểm tra không có đủ nhân lực và kinh phí để thường xuyên kiểm tra trong sản xuất cũng như khi lưu thông.

Kiểm tra mẫu xăng dầu lưu thông trên thị trường

Bên cạnh đó, cũng phải thừa nhận một thực tế là, một bộ phận người tiêu dùng có nhu cầu không lành mạnh, mua những hàng hóa không rõ nguồn gốc xuất xứ, không quan tâm đến chất lượng mà chỉ quan tâm về giá rẻ, nên đã tạo điều kiện cho việc “cung” từ sản xuất, nhập khẩu đưa ra thị trường. Ví dụ, khi có thông tin từ 1.7.2014 sẽ xử phạt người đội mũ không phải là MBH, nhiều người tiêu dùng đã vội vàng đi mua MBH đạt chuẩn, đúng chất lượng để sử dụng. Trong thời gian này, qua thử nghiệm cho thấy số lượng mẫu MBH không đạt chỉ là 8,3%. Đây là dấu hiệu rất tích cực từ thị trường MBH. Sau đó lại có thông tin chính phủ không xử phạt hành vi trên, nên nhiều người, nhất là thanh niên có nhu cầu sử dụng các loại mũ thời trang không chấp hành nữa. Tình trạng MBH kém chất lượng lại bùng phát và số lượng MBH không đạt qua thử nghiệm tăng từ 8,3% lên 56,8% (cả năm 2014). Qua đó cho thấy, ý thức của người tiêu dùng cũng là một trong những vấn đề đáng lo ngại, và đôi khi nó quyết định chất lượng của sản phẩm hàng hóa lưu thông trên thị trường.

Giải pháp nâng cao hiệu lực, hiệu quả công tác kiểm tra CLSPHH

Để công tác kiểm tra CLSPHH thể hiện đúng vai trò, phát huy đúng ý nghĩa, góp phần phát triển kinh tế - xã hội, từ thực tiễn 10 năm, chúng tôi rút ra những bài học kinh nghiệm và đề xuất một số giải pháp sau:

Trước hết, công tác quản lý nhà nước về chất lượng phải được nhận thức đúng về vị trí, vai trò, tầm quan trọng trong việc đảm bảo CLSPHH, nâng cao năng suất và chất lượng sản phẩm, hàng hóa

sản xuất tại Việt Nam. Công tác này cần tiếp tục nhận được sự quan tâm, chỉ đạo của lãnh đạo các cấp, các ngành, sự phối hợp và tham gia tích cực của các doanh nghiệp.

Nội dung quan trọng thứ hai là, cần tiếp tục xây dựng, hoàn thiện hệ thống văn bản quy phạm pháp luật phục vụ công tác quản lý, kiểm tra nhà nước về CLSPHH. Xây dựng cơ chế kiểm soát chất lượng từ xa đối với hàng hóa nhập khẩu vào thị trường Việt Nam. Rà soát các văn bản quy định về xử phạt vi phạm hành chính trong lĩnh vực tiêu chuẩn đo lường chất lượng, bổ sung thẩm quyền xử phạt vi phạm hành chính cho lực lượng kiểm soát viên chất lượng, bổ sung hành vi và mức phạt cho phù hợp với thực tiễn và quy định của Luật CLSPHH.

Đẩy mạnh công tác thông tin, tuyên truyền cảnh báo về các hàng hóa có chất lượng vi phạm quy chuẩn, độc hại, để người tiêu dùng cảnh giác và tẩy chay với hàng giả, hàng kém chất lượng. Đẩy mạnh công tác kiểm tra CLSPHH lưu thông trên thị trường, hàng hóa nhập khẩu, sản phẩm trong quá trình sản xuất. Trong đó, chú trọng hoạt động kiểm tra thường xuyên và kiểm tra đột xuất của các cơ quan kiểm tra. Tổ chức tổng kiểm tra CLSPHH theo các chuyên đề hàng hóa.

Tăng cường năng lực cho hệ thống cơ quan kiểm tra thuộc ngành KH&CN bằng việc xây dựng và triển khai thực hiện một Đề án nâng cao năng lực cho hệ thống cơ quan này. Bổ sung và tăng cường nhân lực có đủ trình độ đáp ứng yêu cầu công tác kiểm tra CLSPHH cho Cục Quản lý CLSPHH, Chi cục Tiêu chuẩn Đo lường Chất lượng địa phương. Đầu tư các trang thiết bị thử nghiệm nhanh cho các cơ quan kiểm tra từ trung ương đến địa phương. Tăng cường kinh phí cho hoạt động kiểm tra; tăng cường về cơ sở hạ tầng thông tin, xây dựng website cảnh báo chất lượng, cơ sở dữ liệu về CLSPHH nhóm 2 phục vụ công tác quản lý CLSPHH.

Với các giải pháp đề xuất nêu trên, hy vọng hoạt động kiểm tra nhà nước về CLSPHH sẽ được các nhà quản lý, cơ quan có thẩm quyền chú trọng hơn nữa, nhằm mục tiêu chung là giảm đến mức thấp nhất những nguy hại gây ra cho người tiêu dùng, góp phần lành mạnh hóa môi trường kinh doanh, phát triển kinh tế - xã hội của đất nước.